

ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ПРИВАТНИЙ ЗАКЛАД
«ДНІПРОВСЬКИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»

Кафедра ПСИХОЛОГІЇ

На правах рукопису

ЦУКАНОВ ДМИТРО ІГОРОВИЧ

ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНИХ ЯКОСТЕЙ
СТУДЕНТІВ ПСИХОЛОГІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ

Спеціальність 053 Психологія
(код) (назва спеціальності)

Освітня програма Психологія
(назва)

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра

Науковий керівник:
**Чердніченко Олексій
Миколайович,**
кандидат економічних наук,
доцент

РЕКОМЕНДОВАНО ДО ЗАХИСТУ

Протокол засідання кафедри

№ 6 від 1.02.2022

Завідувач кафедри

(підпис) Людмила ПРІСНЯКОВА
(І'мя, ПРІЗВИЩЕ)

Дніпро, 2022

**ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ПРИВАТНИЙ ЗАКЛАД
«ДНІПРОВСЬКИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»**

Кафедра _____ психології
Освітній ступінь _____ магістр
Спеціальність _____ 053 психологія
Освітня програма _____ психологія

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри
психології
Людмила ПРІСНЯКОВА

(підпис)

10.02.2022

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ

Цуканов Дмитро Ігорович

(прізвище, ім'я, по батькові здобувача вищої освіти)

1. Тема роботи «Особливості становлення професійних якостей студентів психологів у процесі навчання»

2. Науковий керівник

Чередніченко Олексій Миколайович, кандидат економічних наук, доцент

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

3. Строк подання роботи на кафедру 14.02.2022р.

4. Мета кваліфікаційної роботи полягає у визначенні професійно важливих якостей психологів та рівня їх розвитку у студентів психологів

5. Завдання випускної кваліфікаційної роботи

1. Вивчити проблему розвитку професійної придатності студентів-психологів
2. Проаналізувати основні особистісні характеристики особистості, які впливають на розвиток професійно важливих якостей психолога
3. Дослідити розвиток професійно важливих якостей студентів психологів.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН ВИКОНАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

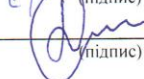
№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Вступ	Жовтень 2021р.	Виконано
2	I Розділ	Грудень 2021р.	Виконано
3	II Розділ	Грудень 2021р.	Виконано
4	III Розділ	Грудень 2022р.	Виконано
5	Робота в цілому	Лютий 2022р.	Виконано

Науковий керівник

_____ (підпис)

Олексій ЧЕРЕДНІЧЕНКО

Здобувач вищої освіти

_____ (підпис)

Дмитро ЦУКАНОВ

Дата видавання завдання 29.09.2021р.

АНОТАЦІЯ

Цуканов Д. І. Особливості становлення професійних якостей студентів психологів у процесі навчання/ Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня «магістр» за спеціальністю 053 «Психологія» (освітньо-професійна програма «Психологія»). ВНПЗ ДГУ, Дніпро, 2022.

Зміст анотації

Соціально-економічні зміни в українському суспільстві останніх років зумовлюють наявність широкого кола особистісних та міжособистісних проблем, які потребують кваліфікованої професійної психологічної підтримки. Тому попит на психологічні послуги в різних сферах соціальної діяльності постійно зростає, а значить, зростають потреби та вимоги до системи підготовки фахівців-психологів. Одним із аспектів цього питання є підвищення ефективності підготовки психологів у ВНЗ (університетах) на загальних засадах гуманізації та особистісно-орієнтованої освіти з урахуванням особистісного потенціалу студентів відповідно до вимог професії, а також підвищення ефективності підготовки психологів в університеті (університетах) на загальних засадах гуманізації та особистісно-орієнтованої освіти, яка стає об'єктом психологічної взаємодії буття.

Таке підвищення вимог означає також підвищення ролі адаптації особистості професіонала до вимог його професійної діяльності. Враховуючи, що коло рис особистості та провідних напрямків майбутніх практичних психологів надзвичайно широке, виникає проблема у визначенні хоча б необхідних якостей особистості, відсутність яких заважає успішній роботі практичного психолога.

За даними зарубіжних авторів, лише близько третини фахівців, які пройшли психологічну підготовку, можуть працювати у сфері практичної психології, тобто стати практикуючими психологами та реально допомагати клієнтам. Проблема наявності власних психологічних проблем у майбутнього психолога стає істотним гальмом його професійної самореалізації, а для людини з психологічними травмами діяльність у цій сфері може стати

формою компенсаторної поведінки, на що звертали увагу ще К. Юнг та К. Роджерс.

Список публікацій здобувача:

1. Пріснякова Л. М., Цуканов Д. І. ОСОБЛИВОСТІ ТРАНСФОРМАЦІЇ АДАПТИВНОСТІ ДО УМОВ НАВЧАННЯ У ВНЗ. VII Международная научно-практическая конференция “MODERN SCIENTIFIC RESEARCH: ACHIEVEMENTS, INNOVATIONS AND DEVELOPMENT PROSPECTS”, 19- 21 декабря 2021 года Берлин, Германия, (стр. 399 - 401).
2. Цуканов Дмитро Ігорович БУЛІНГ: ПРОБЛЕМИ КВАЛІФІКАЦІЇ ТА ПРОТИДІЇ. Матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф.(Дніпро 15 грудня 1 1 і р.) Дніпро: ВНПЗ «Дніпропетровський державний університет з-утрішніх справ» (стр. 55 - 59).

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ ВПЛИВУ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНО-ВАЖЛИВИХ ЯКОСТЕЙ СТУДЕНТІВ ПСИХОЛОГІВ НА ПРОФПРИДАТНІСТЬ.....	9
1.1. Аналіз проблеми визначення профпридатності майбутнього практичного психолога у науковій літературі	9
1.2. Психологічний аналіз професійно важливих якостей особистості практичного психолога	13
1.3. Параметри і критерії особистішої придатності студентів до професійного навчання за спеціальністю „Психологія”.....	22
1.4. Особливості особистої та професійної підготовки для роботи психолога під час навчання в університеті.....	27
РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГІЧНІ МЕХАНІЗМИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ ТА МОТИВАЦІЇ СТУДЕНТІВ...	30
2.1. Психологічні механізми формування професійної спрямованості особистості.....	38
2.2. Механізми формування і структура професійно важливих якостей.....	43
2.3. Модель готовності студентів до особистісно орієнтованого педагогічної взаємодії.....	60
РОЗДІЛ 3. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНО-ВАЖЛИВИХ ЯКОСТЕЙ СТУДЕНТІВ ПСИХОЛОГІВ.....	60
3.1. Організація дослідження	60
3.2. Характеристика методик психодіагностики	61
3.3. Аналіз та інтерпретація результатів дослідження	85
ВИСНОВКИ	81
ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ	82
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Динамізм процесів, що відбуваються в українському суспільстві, створює таку соціокультурну та освітню ситуацію, вихід з якої безпосередньо пов'язаний з формуванням високої якості, професіоналізму конкурентоспроможності майбутніх фахівців у галузі практичної психології. В цій ситуації змінюється уявлення про практичного психолога, про сутність та зміст його професійно-особистісного розвитку в умовах інноваційно: освітньо-виховної практики, пошуку та збагнення суб'єктом сенсу, цінностей, аксіологічних основ майбутньої професійної діяльності (І.Д. Бех. Ковальчук, А. Бодальов, К. Абульханова-Славька, Б.Ананьєв, А.Деркач. Л.І. Божовіч, Л.С. Виготського, Г.С. Костюка, А.М. Леонтьєва. В.М. Мясищева, С.Л. Рубінштейна, Т.М. Титаренко).

Соціальна значущість діяльності практичного психолога, постійне підвищення його ролі у становленні та розвитку особистості на різних етапах життя викликає необхідність розробки та впровадження нових технологій її навчання та становлення особистості. Розвиток особистості практичного психолога відбувається в процесі його професіоналізації і визначається правами, обов'язками та етичними нормами, які відображаються в особливостях і якостях зрілої особистості, здатної керувати внутрішнім і зовнішнім світом відповідно до свої власні закони цілеспрямовано трансформувати. У процесі професійної підготовки майбутній практичний психолог повинен розвиватися як активний активний суб'єкт, зріта особистість з передовими професійними та важливими якостями. (В.Панок. Н.Чепелєва, О. Бондаренко) [1, 77]. Національна доктрина розвитку освіти в Україні в XXI столітті визначає головною метою української системи освіти і створення умов для розвитку і самореалізації кожної особистості. В умовах особистісно-орієнтованої освіти значно підвищуються вимоги, і до особистості майбутнього практичного психолога, і до рівня його професіоналізму.

Актуальність дослідження. Соціально-економічні зміни в українському суспільстві останніх років зумовлюють наявність широкого кола особистісних та міжособистісних проблем, які потребують кваліфікованої професійної психологічної підтримки. Тому попит на психологічні послуги в різних сферах соціальної діяльності постійно зростає, а значить, зростають потреби та вимоги до системи підготовки фахівців-психологів. Одним із аспектів цього питання є підвищення ефективності підготовки психологів у ВНЗ (університетах) на загальних засадах гуманізації та особистісно-орієнтованої освіти з урахуванням особистісного потенціалу студентів відповідно до вимог професії, а також підвищення ефективності підготовки психологів в університеті (університетах) на загальних засадах гуманізації та особистісно-орієнтованої освіти, яка стає «б'єктом психологічної взаємодії буття».

Таке підвищення вимог означає також підвищення ролі адаптації особистості професіонала до вимог його професійної діяльності. Враховуючи, що коло рис особистості та провідних напрямків майбутніх практичних психологів надзвичайно широке, виникає проблема у визначенні хоча б необхідних якостей особистості, відсутність яких заважає успішній роботі практичного психолога.

За даними зарубіжних авторів, лише близько третини фахівців, які пройшли психологічну підготовку, можуть працювати у сфері практичної психології, тобто стати практикуючими психологами та реально допомагати клієнтам. Проблема наявності власних психологічних проблем у майбутнього психолога стає істотним гальмом його професійної самореалізації, а для людини з психологічними травмами діяльність у цій сфері може стати формою компенсаторної поведінки, на що звертали увагу ще К. Юнг та К. Роджерс. К. Юнг з цього питання зауважував: «Люди з неврівноваженою психікою часто бажають стати психіатрами, ...бо це дає величезне задоволення: якщо ви не впевнені в собі самому, ви можете сказати:»...Інші

набагато гірші!” [16, 59].

Сучасними вченими-дослідниками (Н.В. Чепелева, В.Г. Панок, Т.М. також відмічається, що „психологічними спеціальностями часто тггнуть оволодіти акцентуйовані особи або люди з помітними особистісними проблемами. Переважна їх більшість малопридатна у професійному плані. У практичній роботі вони, як правило, розв'язують свої мобистісні проблеми і мало опікуються проблемами клієнта” [15,10].

Актуальність питання про те, чи є у психолога особистісні проблеми, пояснюється також тим, що практикуючий психолог у своїй професійній діяльності стикається з такими явищами, ситуаціями, психічними та іншими проявами суспільного та приватного життя, від яких залежать людські долі та юптя. Враховуючи такий високий рівень відповідальності, можна .тверджувати, що професійне вирішення проблем клієнта значною мірою алежить від особистості психолога, його професійно-особистісної підготовки у вищому навчальному закладі та рівня вимог, які пред'являє початкова галузь практичної психології, обличчя. Ігнорування особистісних рис як важливого чинника професійної придатності студентів під час навчання призводить до того, що практичні психологи визнають відсутність емпатії, терпіння, доброти, толерантності, а іноді передають свої особисті проблеми, взаємодіяти з клієнтами. В результаті професійна кар'єра такого «фахівця» не складається, що часто призводить до кризи особистісного розвитку, а результати професійно некомпетентного психолога, як правило, дискредитують психологічну науку і можуть завдати непоправної шкоди життю і праці. [6].

Вивчення аспектів проблеми відповідності особистості до вимог професії простежується у працях Б.Г. Ананьєва, В.С. Мерліна, К.К. Платонова, В.Д. Шадрікова, О.Ф. Бондаренка, С.Д. Максименка, Н.В. Чепелевої, Б.О. Федоришина, В.В. Рибалки, М.В. Савчина та інших, спрямованих на визначення тих якостей особистості, які сприяють успішній роботі фахівця. Але, водночас, не достатньо досліджений та визначений той

мінімально-необхідний обсяг професійно значущих якостей особистості, якого призводить до негативних наслідків у професійній роботі "тактичного психолога або унеможлиблює її взагалі.

Сучасний науковий підхід до аналізу особистості практичного психолога окреслює певне коло професійно важливих якостей фахівця. Частина з них може бути сформована, розвинена або вдосконалена в процесі навчання у ВНЗ та подальшої професійної діяльності за допомогою різноманітних психолого-педагогічних засобів розвитку та саморозвитку.

Але поряд із цим існує певне коло рис та якостей особистості, педагогічні можливості розвитку яких обмежені, або наявність яких неможливує успішну професійну діяльність практичного психолога. Поділяючи положення Н.В. Чепелевої про необхідність диференціації студентів за рівнем їхньої професійної придатності до роботи з людьми та доцільності “визначити мінімальну кількість особистісних якостей, з відсутністю яких робить випускника психологічного факультету непридатним до оволодіння професією практичного психолога” [15,17], ми визначили тему нашого дослідження: „Розвиток професійно-важливих якостей практичного психолога в умовах навчання у ВНЗ”.

Об'єкт дослідження - професійно важливі якості психолога.

Предмет дослідження - розвиток професійно важливих якостей та професійної спрямованості студентів-психологів

Мета дослідження полягає у визначенні професійно важливих якостей психологів та рівня їх розвитку у студентів психологів.

Гіпотеза: припускаємо, що розвиток професійно важливих якостей з впливають на спрямованість професії практичного психолога.

Згідно з поставленою метою були визначені завдання дослідження:

1. Вивчити проблему розвитку професійної придатності студентів-психологів.

2. Проаналізувати основні особистісні характеристики особистості, які впливають на розвиток професійно важливих якостей психолога.

3. Дослідити розвиток професійно важливих якостей студентів

Методи дослідження. Для розв'язання визначених завдань були використані методи: *теоретичні* - аналіз, синтез, порівняння, узагальнення. . нстематизація та класифікація теоретичних і дослідних даних; *емпіричні* - констатуючий експеримент, тестування, методи математичної статистики
Методики:

1. Методика «Багатофакторного дослідження особистості» ^пропонована Р.Кеттелом.
2. Методикою оцінки «емоційного інтелекту» (опитувальник EQi Н. Холла.
3. Опитувальник «Адаптивність» (МЛЮ-АМ) А.Г.Маклакова та С В.Чермяніна.
4. Методикою виміру рівня тривожності Ч.Д.Спілбергера.
5. Методика діагностики рівня суб'єктивного контролю Дж. Роттера.

Організація дослідження. Дослідження здійснювалося впродовж 2021 року. Прийняло участь 110 майбутніх практичних психологів, студенти і акультету психології Дніпропетровського гуманітарного університету.

Наукове значення дослідження

Результати дослідження можуть бути використані при проведенні екційних та практичних занять у навчальному закладі, а також в практичній діяльності психолога.

Особистісний внесок магістранта: опубліковано дві статті:

1. Пріснякова Л. М., Цуканов Д. І. ОСОБЛИВОСТІ ТРАНСФОРМАЦІЇ АДАПТИВНОСТІ ДО УМОВ НАВЧАННЯ У ВНЗ. VII Международная научно-практическая конференция “MODERN SCIENTIFIC RESEARCH: ACHIEVEMENTS, INNOVATIONS AND DEVELOPMENT PROSPECTS”, 19- 21 декабря 2021 года Берлин, Германия, (стр. 399 - 401).
2. Цуканов Дмитро Ігорович БУЛІНГ: ПРОБЛЕМИ КВАЛІФІКАЦІЇ

ТА ПРОТИДІЇ. Матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф.(Дніпро 15 грудня 1 1 і р.) Дніпро: ВВПЗ «Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ» (стр. 55 - 59).

Структура роботи:

Дипломна робота складається з вступу, двох розділів: теоретичного та емпіричного, висновків, списку літературних джерел та додатків.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного теоретичного та емпіричного дослідження ми прийшли до таких висновків:

Дослідниками відмічаються, що на сучасному етапі «методики професійного відбору на спеціальність «практикуючий психолог» тільки-но створюються» і не існує чітко означених критеріїв визначення професійної придатності та виокремлення осіб з ознаками професійної непридатності. Зокрема зазначається, що для професії психолога не визначений з достатньою повнотою сам перелік професійно значущих особливостей, їх стабільність, можливості розвитку або компенсації під час процесу навчання і професійної діяльності, діапазон їх індивідуальних відмінностей.

Найчастіше дослідниками та науковцями при комплексній оцінці особистості в якості професійно важливих для психолога визначаються такі якості як: емпатійність, домінування соціальної ергічності, гуманізм, емоційна чутливість, соціальна зрілість, моральність, висока комунікативність, толерантність, здатність до рефлексії, щирість, дружелюбність, відкритість, активність, відповідальність, високі інтелектуальні показники, професійне мислення, емоційна стійкість, витривалість, тактовність, високий рівень розвитку показників уваги, достатній рівень професійної мотивації, пластичність і динамічність мислення, багатий лексичний запас, збалансованість та гармонійність рис особистості, конгруентність, відсутність хронічних внутрішніх конфліктів, оптимізм, висока працездатність та дисциплінованість, сталість і адекватність самооцінки, здатність до самовдосконалення, самокритичність, високий рівень самопізнання та здатність до компенсації або удосконалення недоліків і слабких сторін, розвинуте почуття власної гідності тощо.

Переважає частина професійно важливих рис та якостей може бути сформована або удосконалена протягом навчання у ВНЗ та в подальшій професійній діяльності. Але існує певне коло професійно важливих якостей,

можливості формування і розвитку яких обмежені. Саме такі якості і є предметом вивчення та аналізу в світлі психологічного професійного відбору з метою визначення шляхів та напрямків їх розвитку або корекції до певного рівня для забезпечення відповідності фахівця-психолога до вимог професії;

На основі всебічного аналізу професійної діяльності за фахом практичного психолога до параметрів професійної непридатності відносяться:

- наявність будь-якої психічної патології та певних акцентуацій: збудливої, демонстративної, застрягаючої та дистимної;

- низький рівень розвитку емпатії та комунікативних здібностей, інтелекту та логічного мислення; соціальної ергічності та соціальної пластичності; показників уваги;

- явні відразливі фізичні вади, сильні вади вимови, дефекти зору та слуху, які не піддаються корекції;

Діагностика параметрів профнепридатності відбувалася завдяки шістьом тестовим психодіагностичним методикам. Ці методики дають можливість діагностувати рівень розвитку таких професійно важливих якостей практичного психолога, як емпатія, стійкість розподілу уваги, комунікативні здібності, інтелектуальний розвиток, наявність (відсутність) психічних відхилень та можливих патологій, соціальної ергічності та соціальної пластичності особистості. На основі цих методик можна визначати особистісну непридатності студентів, що опановують спеціальність “Психологія”.

Впровадження програми психодіагностики та розвитку особистісної придатності майбутнього практичного психолога сприятиме підвищенню ефективності та якості професійної підготовки в умовах вищої школи з урахуванням потенціалу розвитку прогностично перспективних абітурієнтів на основі особистісно - орієнтованого підходу.